

Олена ЧУБАК,
здобувач вищої освіти «магістр»
спеціальності «Облік і оподаткування»
Науковий керівник: **Цвігун І. А.,**
д.е.н., професор,
завідувач кафедри обліку, оподаткування
та технологій електронного бізнесу,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»,
Україна

СУТНІСТЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО БАЛАНСУ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ ЙОГО ПОБУДОВИ

З метою управління фінансово-господарською діяльністю підприємства необхідно формувати відомості про наявні засоби (майно), їх склад, розміщення і використання, а також за рахунок яких джерел ці засоби створені. Інформацію такого змісту дає бухгалтерський баланс.

Бухгалтерський баланс є способом економічного групування і узагальненого відображення стану засобів підприємства за їх складом, розміщенням і функціональною роллю в процесі відтворення та за джерелами їх утворення і цільовим призначенням на певну дату в грошовій оцінці [1, с. 36].

Метою складання балансу є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату. Зазвичай, баланс складають на перше число місяця, кварталу, року.

Бухгалтерський баланс будується у вигляді двосторонньої таблиці. У лівій частині балансу, яка називається «активом», показують склад, розміщення і використання засобів; у правій, яка називається «пасивом», – джерела утворення господарських засобів і цільове їх призначення.

Терміни «актив балансу» і «пасив балансу» володіють економічним та юридичним змістом (табл. 1.1).

В економічному розумінні «пасив балансу – це сума вартостей, одержаних з різних джерел (від держави, банківських установ, різних організацій, осіб) для

певної мети, а актив – це конкретні форми існування цих вартостей (матеріали, продукція, кошти і ін.) на звітну дату.

Таблиця 1.1

Економічний та юридичний зміст активу і пасиву балансу

Зміст	Актив	Пасив
Економічний	Конкретні форми існування обсягу вартостей (матеріали, продукція, кошти та інші) на конкретну звітну дату	Сума вартостей, одержаних з різних джерел (держави, банківських установ, різних організацій, осіб) для певної мети
Юридичний	Майно, матеріальні цінності та інші активи, якими користується і розпоряджається підприємство	Ступінь відповідальності підприємства перед державою, банком, організаціями і особами за довірене йому майно

У юридичному розумінні пасив балансу характеризує ступінь відповідальності підприємства перед державою, банком, різними організаціями і особами за довірене йому майно. Актив же балансу відображає майно, цінності, якими користується і розпоряджається підприємство [1, с. 37].

Певний вид засобів або джерел, згрупованих за економічно однорідними ознаками, утворюють статтю балансу. Статті балансу, які відображають засоби, називаються активними, а статті, які відображають джерела – пасивними.

Загальні підсумки активу і пасиву балансу повинні бути рівними між собою. Рівність підсумків активу і пасиву балансу зумовлена тим, що як в активі, так і в пасиві показують ті самі господарські засоби, тільки згруповані за різними ознаками: в активі – за складом, розміщенням і їх функціональною роллю в процесі відтворення, в пасиві – за джерелами їх утворення. Загальна сума засобів відповідного власника завжди має дорівнювати сумі тих джерел, за рахунок яких вони створені. Цим пояснюється принцип збалансованості в обліку.

Якщо власник підприємства один, то його активи будуть дорівнювати власному капіталу: Активи = Власний капітал (статутний капітал). Якщо ж частина засобів (активів) вноситься ще іншою особою, яка не є власником

підприємства (банківський кредит, вклади інших організацій чи осіб), то перед ними виникає заборгованість, яка називається зобов'язаннями. Звідси випливає така рівність: $\text{Активи} = \text{Власний капітал} + \text{Зобов'язання}$.

Таким чином, баланс можна розглядати ще як звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал. При цьому доцільно трактувати три категорії структурно-логічних елементів бухгалтерського балансу:

1) активи – це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому;

2) зобов'язання – це заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої у майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди;

3) власний капітал – це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань.

Рівність підсумків активу і пасиву балансу має велике контрольне значення, оскільки вона є засобом перевірки правильності бухгалтерських записів і складання балансу. Таку рівність зумовлює власне змістова сутність балансу, яка походить від слів латинського походження: 1) «bis», що означає «двічі»; 2) «lanx» , що означає «чаша терезів». В результаті термін «баланс» передбачає дві чаші у якості символу рівноваги [2, с. 40].

Нормативна регламентація змісту та форми балансу, а також загальні вимоги до розкриття його статей здійснюється на основі Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженого наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 року, зареєстровано в Міністерстві юстиції України № 336/22868 від 28.02.2013 року (з врахуванням змін і доповнень, внесених наказами Міністерства фінансів України № 627 від 27.06.2013 року, № 48 від 08.02.2014 року, № 241 від 17.02.2017 року, № 564 від 20.06.2018 року).

Згідно п. 3 Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» баланс (звіт про фінансовий стан) – це звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал [3].

Таблиця 1.2

Нормативно-правова база формування та подання бухгалтерського балансу

№ з/п	Нормативний документ	Змістове наповнення
1	Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України, прийнятий Верховною Радою України від 16.07.1999 р. № 996-XIV	Правові основи регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності
2	Про затвердження порядку подання фінансової звітності: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 р. № 419	Порядок подання фінансової звітності
3	Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433	Розкриття інформації за статтями форм фінансової звітності
4	Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999р. № 291	Призначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку
5	Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України 07 лютого 2013 року № 73	Загальні вимоги до фінансової звітності
6	Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Консолідована фінансова звітність»: Наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 628	Порядок формування консолідованої фінансової звітності
7	П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. № 137	Порядок виправлення помилок, внесення інших змін у фінансовій звітності
8	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20	Методологічні засади формування інформації про зобов'язання
9	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290	Зміст і форма доходу та відображення його в бухгалтерському обліку
10	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.199 р. № 318	Зміст і форма витрат та відображення його в бухгалтерському обліку
11	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» : Наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р.	Зміст і форма Фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва в складі фінансової звітності

	№ 39	підприємства
12	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 29 «Фінансова звітність за сегментами»: Наказ Міністерства фінансів України від 19.05.2005 № 412	Методологічні засади формування інформації про доходи, витрати, фінансові результати, активи і зобов'язання звіт-них сегментів та її розкриття у фінансовій звітності
13	Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: Наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88	Порядок відображення і зберігання первинних документів, облікових реєстрів, бухгалтерської звітності
14	Закон України «Про аудиторську діяльність», прийнятий Верховною Радою України від 22.04.1993 р. № 3126-ХІІ	Правові засади здійснення аудиторської діяльності в Україні

Прогресивним напрямом розвитку балансового методу є побудова нульових балансів, які є системним обліково-аудиторським механізмом управління, що передбачають реальну або гіпотетичну реалізацію активів і задоволення зобов'язань у ліквідаційних цінах і отримання дезагрегованого показника власності (чистих пасивів). Застосування таких балансів, які мають широке поширення в країнах західної Європи, є одним із засобів виявлення маніпуляцій та шахрайств, що використовуються зовнішніми користувачами під час прийняття інвестиційних та позикових рішень. Розроблені наприкінці ХІХ століття підходи до побудови актуарних та нульових балансів, що є похідними від бухгалтерських балансів та мають інше цільове призначення, є прикладом для побудови стратегічних похідних балансових звітів, формування яких є кінцевим результатом функціонування стратегічної системи обліку.

Список використаних джерел

1. Бруханський Р. Ф. Бухгалтерський облік : підручник. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 480 с.
2. Кулик В. А. Бухгалтерський баланс: минуле, сучасне, майбутнє: Монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2010. 186 с.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>